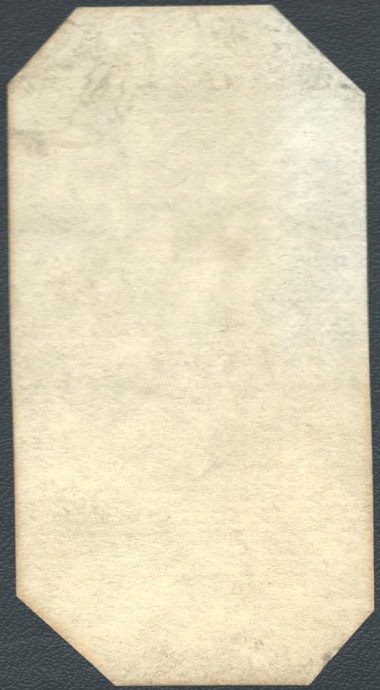

06

Ч. 62.

„ПРОСВѢТА“

285

ЖИТІЄ СВ КИРИЛА И МЕТОДІЯ.
Цѣна 10 кр.

Рôкъ 1891.
Книжочка III.

Въ тов. „Просвѣта“ улиця Вѳрменьска ч. 27. можна дѳстати:

I. КНИЖКИ ДЛЯ НАРОДУ.

ff0.	Перекотиполе	8 кр.
24.	Житѳ честного чоловѣка	10 кр.
25.	XII пѣсней о св. Николаю	5 „
26.	Якъ ярмаркувавъ Тарасъ	6 „
27.	Добре роби, добре буде	7 „
28.	Мотыль, читанка для руского народу	10 „
29.	Старый Ефремъ, Н. Устіяновича	10 „
30.	Що насъ губить, Ст. Качалы	12 „
32.	Росказы про небо и землю	12 „
33, 34.	Росказы про силы природы, Ч. I. и II. по	10 „
35.	Вексель и лихва, наша бѣда	12 „
36.	Оповѣданѳ о житю св. Бориса и Глѣба.	10 „
37.	Житѳ Т. Шевченка	14 „
38.	Повѣстки для дѣтей	15 „
39.	Що то таке провізорія?	8 „
40.	Сестра. Оповѣданѳ М. Вовчка	5 „
41.	Байки Павла Свого	12 „
42.	Трийцять лѣтъ тверезости	20 „
43.	У пропасть дорога ховзка	18 „
44.	Вѣнокъ	8 „
45.	Нива	10 „
46.	Пасѣка	14 „
47.	О управѣ рослинъ ѣосподарскихъ	20 „
48.	Про житѳ	8 „
49.	Зоря	12 „
50.	52, 56, 70, 80, Исторія Руси ч. I. 15 кр., ч. II. 13 кр. ч. III. и V. 18 кр., ч. IV. 16 кр.	„
51.	Звѣрята шкѳдній и пожиточній	32 „
55.	На досвѣдкахъ	12 „
59.	Паша душа въ ѣосподарствѣ	25 „
60.	Веснянка, читаночка для малыхъ и старыхъ	15 „
61.	Дещо про здоровѳ	10 „
62.	Житѳ св. Кирила и Методія	12 „
64.	Ленъ и коноплѣ	14 „
65.	Мертвецкій великдень	8 „
66.	Рогата худоба	35 „
67.	Житѳ св. великомучен. и лѣкаря Панталеймона	10 „
68.	Помѳчь власна Смайльса. Часть I.	15 „
71.	Про живоплоты и лѣсы	28 „
72.	Венямінъ Франклінъ	12 „
73.	Дрѳбна птиця госпѳдурска	30 „
74.	Чимъ люде живій	10 „
78.	Споминки про житѳ Волод. Барвѣньского	6 „
79.	Вѳдкрытѳ Америки	10 „
81.	Про законъ о товариствахъ	10 „
84.	Житѳ св. Евстахія	„ „
89.	Исторія Украины: Полуботокъ и Кальнишевскій.	7 „
90.	Ставропигійске Брацтво	16 „
91.	Праведный Товія	8 „
92.	Про хованѳ свиней	30 „
93.	Оповѣданѳ про рослины, О. Степовика	30 „
95.	Маркіянъ Шашкевичъ. Про ѳго житѳ и письма	18 „

ЖИТЄ

ПРОСВѢТИТЕЛѢВЪ СЛАВЯНЪ

святыхъ рôвноапостольныхъ

КИРИЛА и МЕТОДІЯ

Написавъ

ДРЪ ЮЛІЯНЪ ЦЕЛЕВИЧЬ.

Чбб 42.

БІБЛІОТЕКА
наукового
імени Шевченка

Друге выданє.

Коштомъ и заходомъ Товариства „Просвѣта“.

У ЛЬВОВѢ 1891.

Зъ друкарнѣ товариства имени Шевченка
пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

501

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ 3637 I

„Блаженъ мужъ, бояйся Господа, въ заповѣдехъ восхощетъ єго зѣло.“
„Силно на земли будетъ сѣмя єго: родъ правыхъ благословится.“ Псал. III.

Передне слово.

Суть и були люде великои славы на свѣтѣ, але слава не у всѣхъ однакова. Однымъ дописало щастє и зробили великѝ маєтки та позбивали тѫлько достаткѫвъ въ своѝ скринѣ, що имя ихъ сталось голосне въ широкѫмъ свѣтѣ; другѝ заяснѣли высокими науками, глубокимъ розумомъ и широкими вѣдомостями, що ихъ передали въ книжкахъ и письмахъ потомкамъ, абы тѝ ще и по кѫлькасотъ лѣтахъ зъ того богатого жерела науку черпати могли; иншѝ зновъ войовники, славнѝ рицарѣ и богатырѣ здобули собѣ голосне имя закровавленымъ мечемъ въ бояхъ... Але вся тота слава або невелика або и марна. Богачеви завидують, но часомъ и проклинають єго, ученого знає тѫлько невеличка дружина людей, а за славою войовника плачуть тысячѣ нещасливыхъ родинъ, вдовиць и сирѫтъ.

Єсть однакожь ще инша слава, такъ велична и свята, що єѣ злоба діявольска не затьмить. Свѣтить она чуднымъ блескомъ чеснотъ христіяньскихъ, огрѣває серце кождого чоловѣка, що на ню дивить ся, навѣть окаянного грѣшника, пѫдносить єго зъ упадку

а душу єго проводить до вѣры, надѣѣ и любови. Єсть то незабута слава тыхъ людей, що почули въ своѣмъ серцю голосъ Божій, зрекли ся добровольно всього, що имъ житє солодкого подавало, а отворили серце своє тепле для людскости; позабули они за себе а пошли въ широкій свѣтъ, щобы голодныхъ насытити, жаждучихъ напоѣти, темныхъ просвѣтити, погнѣваныхъ поєднати а неуковъ навчити. Однакожь и такій люде натрафляють на вороговъ; клевета и зависть кидають ся поганою своєю ѣдею и на ихъ чистій, высокій замѣры, бо и чеснота має непріятелѣвъ въ зухвалыхъ грѣшникахъ — але они не устрашають ся, не уступають зъ дороги хосеннои дѣяльности и побѣджають всяку злобу своєю невинностію, чистотою и терпиливостію. Такій душѣ готовій вже сягнути и за найкрасшимъ вѣнцемъ заслугъ святыхъ мужѣвъ, т. є. готовій взяти на себе ярмо апостольскихъ трудовъ. Зъ словомъ Божимъ на устахъ а зъ святымъ хрестомъ въ рукахъ радо идуть они межи поганъ, проповѣдують имъ Євангеліє правды, наводять на дорогу христіяньского закона и выкоренюють невѣрство поганьске.

Такими святыми мужами були оба просвѣтителѣ и апостолы Славянъ святій Кирило и Методій.

1. Молодый вѣкъ святого Кирила и Методія.

Оба браты родили ся передъ тысячу роками въ мѣстѣ Солуни надъ моремъ грецкимъ зъ родичѣвъ чесныхъ, розумныхъ и заможныхъ*). Родомъ були они Греки, але що въ Солуни и въ околици мешкали сумѣшь Греки зъ Славянами, то и оба браты вмѣли вже вôдъ найраньшого дитиньства оба языки, грецкій и славяньскій. Святый Методій бувъ зъ нихъ старшій, святый Кирило молодшій. Святый Кирило родивъ ся около р. 827 по Хр., рôкъ уродженя святого Методія не єсть намъ зôвсѣмъ вѣдомый. Отець ихъ Левъ, бувъ грецкимъ вельможою; вôнъ научавъ дѣтей своихъ вжѐ змалку страха Божого и правдъ христіяньскихъ. Що разъ бôльше дозрѣвали оба святѣ браты розумомъ и були найкрасшимъ взôрцемъ для всѣхъ своихъ ровесникôвъ такъ що до чемного поведеня якъ и що до поступôвъ въ наукахъ. Святый Кирило, — вôнъ тогды называвъ ся ще Константиномъ а имя Кирила одержавъ доперва передъ смер-

*) Мѣсто тоє называло ся по славяньски Солунь а по грецки Тесальонихи, а вôдтакъ Сальонихи. Туркôвъ ще тогды не було въ Европѣ, въ Константинополи (Царгородѣ) панували ще цѣсарѣ грецкѣ, а церкви обѣ, т. є. всхôдна и захôдна або римска, хоть рôжнили ся, якъ и нынѣ, що до обряду, не були роздѣленѣ и цѣлый свѣтъ христіяньскій узнававъ лише одну голову т. є. папу римского яко наслѣдника святого Апостола Петра и яко голову церкви; доперва въ часѣ дѣяльности обохъ святыхъ братôвъ Кирила и Методія розпочало ся нещасливе розъединенє обохъ церковь.

тію, коли вступавъ въ чинъ монашескій и надягавъ рызы чернечій — звернувъ вже въ вѣку молодôмъ на себе увагу великими здôбностями, глубокимъ розумомъ, вѣрною памятію а при тôмъ ангельскою добротою серця; навѣть укôнчивши школы не покидавъ вôнъ книжокъ а черпавъ що разъ то глубшій науки, де ино можна було, чи у найславнѣйшихъ учителѣвъ, чи зъ книжокъ, при чѣмъ єму вѣрна память такъ служила, що кôлька прочитаныхъ книжокъ на память вмѣвъ. Слава єго побожности и учености рознеслась скоро по свѣтѣ и дôйшла навѣть на двôръ цѣсарскій, такъ що опѣкуны малолѣтного цѣсаря Михаила III. спровадили єго до столицѣ, щобы разомъ зъ цѣсаремъ учивъ ся и єму въ наукахъ проводивъ. Особливо мавъ вôнъ велику охоту выучувати ся чужихъ языкôвъ и тоє приходило єму дуже легко; за для великои учености придано єму навѣть прôзвище любителя мудрости, а по грецки Філософа. Одно передане про святого Кирила доносить, що той святый мужь, будучи ще въ вѣку молодôмъ въ дому родичѣвъ, мавъ разъ чудный сонъ. Єму снило ся, що передъ него припроваджено красно пристроєнй дѣвчата солуньскій, щобы собѣ выбравъ зъ нихъ одну на подругу свого житя. Святый угодникъ Божій выбравъ собѣ зъ нихъ всѣхъ „Софію“, т. є. мудрôсть, згадавши на слова святого Письма: Нарци премудрость сестру тебѣ быти,“ и посвятивъ вже вôдъ того часу своє житє Господу Богу, просвѣчаючи свôй розумъ що разъ бôльше свѣтломъ науки Христовои и вправляючи въ покорѣ свои силы до великихъ подвигôвъ, що го до нихъ мавъ голосъ Божій покликати. Святый Кирило бувъ зъ ласки цѣсарскои черезъ якійсь часъ управителемъ бібліотеки двôрскои въ Константинополи, але

вôдтакъ подякувавъ цѣсареви за тую гôднôсть и оба зъ братомъ вступили потôмъ въ службу Господа Бога и одержали посвященє на священикôвъ.

Старшій братъ святый Методій дорôвнювавъ святому Кирилови такъ що до свѣтла науки якъ и що до чеснотъ серця. Въ однôмъ тôлько була рôжниця межи однымъ а другимъ; святый Кирило хотѣвъ служити Господу Богу подвигами и ширенємъ вѣры христіяньскои межи поганами а святый Методій полюбивъ собѣ житє уєдинене. Вôнъ бажавъ замкнути ся вôдъ свѣта, приняти чинъ монашескій и жити для славы Божои въ молитвахъ и постѣ. Для того зрѣкъ ся вôнъ скоро гôдности намѣстника на яку єго була ласка цѣсарска вынесла и замкнувъ ся, постригши ся въ черцѣ чина св. Василя, въ монастырѣ на далекôй горѣ олимпійскôй, думаючи що тутъ цѣле житє своє для славы Божои проведе. Незадовго поставлено єго игуменомъ того монастыря, але не довело ся єму тутъ довго зôставати, бо въ имя Боже покликавъ єго вôдтакъ святый Кирило собѣ до помочи на поли дѣланя въ вертоградѣ Христовôмъ и Методій услухавъ єго, помагавъ єму вѣрно и пôдчинивъ ся смирно молодшому свому и улюбленому братови.

2. Святый Кирило у Сараценôвъ.

На далекôмъ Всходѣ и Полудни, въ Азіи и Африцѣ збудували були тогды Могаметане великаньску державу, и куды лише ихъ мечь сягнувъ, тамъ всюды зникавъ всякій слѣдъ христіяньства бо ихъ погана вѣра могаметаньска заприсягла була загладу святôй науцѣ Христовôй. Пануючимъ народомъ въ тôй державѣ були Арабы, або, якъ ихъ наше передане

называє, Сарацены. Гордый цѣсарь сараценьскій, — у нихъ кажуть „калифъ“ — завꙋзвавъ тогды послами цѣсаря грецкого, щобы выславъ на єго двꙋръ якихъ проповѣдникꙋвъ христіяньскихъ, та нехай бы тѝ стали до бесѣды и переговорꙋвъ зъ єго мудрцями, а коли переконають ся, що вѣра могаметаньска лѣпша, нехай тогды цѣсарь грецкій и всѣ Греки переходять на ихъ вѣру. Цѣсарь выславъ туды святого Кирила.

Святый мужь заставъ тамошныхъ Христіянъ въ дуже нещасливꙋмъ станѣ: ихъ переслѣдували такъ тяжко, що малювали на всѣхъ дверехъ хатъ христіяньскихъ вꙋдъ улицѣ, якбы на поругу, образъ діявола. „Богъ мешкає въ тыхъ хатахъ,“ сказавъ жалемъ огꙋрченый святый Кирило, „для діявола не ма тамъ мѣсця и для того вꙋнъ зъ надвору мѣстить ся. Але въ вашихъ хатахъ и въ вашихъ серцяхъ нема Бога, тамъ діяволъ царствує.“ Колижь вꙋдтакъ ставъ свѣтлый и ученый мужь, славный зъ сильнои и переконуючои вымовы зъ помочею Божою збивати ложнѝ науки невѣрныхъ а переконувати ихъ, що лишѐ одна христіяньска вѣра єсть правдива и въ нѣй, тꙋлько въ нѣй, спасеніє, засоромили ся поконанѝ мудрцѣ бисурманьскѝ и зачали наставати на житє того, що имъ нѣсъ найвысшу ласку Божу. Святый Кирило вернувъ назадъ до Царгороду а зъ вꙋдтамъ перебравъ ся до брата свого въ тишину монастырску на Олимпѣ. Було то въ р. 851 по Хр., отже святый Кирило мавъ тогды заледво 24 лѣтъ.

3. Святый Кирило и Методій у Хазарꙋвъ.

Святѝ браты жили тутъ въ монастырѣ якійсь часъ въ молитвахъ и постѣ, не дбаючи про жадни

выгоды и утѣхи, якъ лише про славу Божу и добро душевне та тѣлесне людей, особливо бѣдныхъ, межи котрыхъ и всьо своє добро роздали. Та не тутъ имъ було вѣкувати, воля Божа судила инакше. Передъ лицемъ святого Кирила стали послы цѣсарскѣ и сказали: „Цѣсарь хазарскій зажадавъ проповѣдникôвъ христіяньскихъ, бо не має нѣкого, хто бы єго хотѣвъ просвѣтити. Тобѣ поручає нашь цѣсарь тото дѣло, бо знає, що лише Ты єго годенъ звершити.“

Де ходило о святу вѣру христіяньску, тамъ не завагавъ ся святый Кирило анѣ на хвилю: взявши зъ собою брата свого, святого Методія, выбравъ ся около р. 861 по рôзд. Хр. до краю Хазарôвъ.

Хазары були народомъ мало просвѣченымъ и належали до племени монґольского, до того самого, що и татаре, лише що тыхъ ще тогды въ Европѣ не було. Святои науки Евангелія знали они лише троха а на дворѣ хазарского цѣсаря — они величали єго „каганомъ“ — знаходили ся и всѣлякѣ проповѣдники и жиды, бажаючи кагана и єго нарôдъ перевести на вѣру жидôвску, и Сарацены, бо тѣ хотѣли ихъ зновъ навести на свою могамеданьску вѣру. Нарôдъ той мавъ свою селитьбу на полудневовсхôднôмъ краньчику Европы, почавши вôдъ моря азовского по надъ море Руске (Чорне) и Кавказъ ажь по море Каспійске, де теперь вже мешкають по бôльшôй части Русины.

Дѣло було дуже трудне, бо святый апостолъ не знавъ языка хазарского, а якжежь може пастырь брати на себе тяжкій обовязокъ апостолованя, не розумѣючи бесѣды тыхъ, котрымъ иде проповѣдати? Для того задержавъ ся святый Кирило зъ братомъ на граници хазарского краю, въ грецкôмъ мѣстѣ

Херзонѣ, и выучивъ ся тамъ за Божою помочію въ дуже короткомъ часѣ бесѣды хазарскои и жидовскои. Ще въ дорозѣ до Херзону лучило ся святымъ апостоламъ, що середъ степу чорноморского напали на нихъ дикѣ, кочуючѣ Угры (Мадяры). Они спустили ся були передъ тымъ зъ подъ Уралю на полудне, надъ Чорне (Руске) море и перелѣтали черезъ тѣ степы закимъ ще до нынѣшнои Угорщины дойшли, де водтакъ вже стало осѣли ся. Святѣ браты приготовляли ся вже на певну смерть, не ставили хижимъ кочовикамъ опору, але и не просили нѣ благали ихъ о житє лише молили ся безъ перестанку: „Кирiє елейзонъ.“ Поглянувши на ихъ святѣ лица, лютѣ Угры мовъбы забули на свою дикость, занѣмѣли а водтакъ приступили до нихъ, воддали имъ честь и поклонъ и зникли знова въ степахъ.

Закимъ ще переправили ся за границю, доконавъ святый Кирило великого и святого дѣла, котре ясно водкрыває намъ тѣ святѣ чувства, якѣ переповняли христіяньску єго душу и горячу єго любовь до святои церкви и єи божественныхъ передань. Въ Херзонѣ умеръ бувъ ще въ першомъ вѣку по Хр. смертію мученика другій зъ черги папа римскій святый Климентій и нѣхто вже теперь не знавъ, де спочивали мощи того Святого, де єго святе тѣло тогдышнѣ христіяне похоронили. Умоливши ласку Божу и просвѣченє безнастанными молитвами и постомъ и перевѣдавши ся у тамошнихъ жителѣвъ якѣ у нихъ були що до того, переданя, сѣвъ святый Кирило зъ своимъ братомъ, зъ мѣсцевымъ епископомъ и зъ дружиною вѣрныхъ на корабель, доплывъ моремъ до одного острóвчика и почавъ тамъ копати. Богъ поблагословивъ красному замѣрови, мощи святого Климентія

вôдшукано. Всѣ присутнѣ запалили свѣчки, спѣвали пѣснѣ щирои подяки до Всевишнього а святый Кирило пôднѣсъ святѣ мощи на свою голову и такъ увôйшли они на велику радôсть Херзонцѣвъ до мѣста. Святый апостолъ не розлучавъ ся вже нѣколи вôдъ того скарбу и носивъ єго зъ собою въ дальшихъ своихъ апостольскихъ подорожахъ.

И друге дѣло звершило ся удачно. Якъ снѣгъ щезає передъ теплымъ променемъ сонця, такъ утихли и замовкли поганѣ бесѣды и науки жидôвскихъ и сараценьскихъ проповѣдникôвъ передъ жаркимъ словомъ святого апостола, натхненого даромъ Духа Святого. Всѣ, що го чули просвѣтили ся словами правды. „Хто ще не вѣрить,“ промовивъ въ кôнци святый Кирило, „нехай каже, а хто вѣрить, нехай же окрестить ся, бо коли хто не схоче, не моя се буде вина, и самъ здасть за себе справу на страшнôмъ судѣ.“

По тыхъ словахъ приступили заразъ каганъ и 200 найзнаменитшихъ Хазарôвъ до Хресту святого а за ними пôшовъ цѣлый нарôдъ. Великого доконали святѣ апостолы дѣла але и богатѣ були жнива, а серце ихъ переливало ся радостею, коли побачили, що Богъ поблагословивъ ихъ подвигамъ, и що спровадили до єдиного пастыря зъ манôвцѣвъ и вѣчнои темрявы нове стадо. Каганъ дякувавъ имъ щиро и хотѣвъ ихъ надѣлити золотомъ и всякими дарами, але они не приняли пустои мамоны и просили у него, щобы выпустивъ христіяньскихъ полонникôвъ, котрыхъ державъ у себе въ вязници, и вôнъ пустивъ ихъ заразъ всѣхъ около 200 на волю.

Пôсля переданя, яке намъ лишивъ оденъ зъ ровесникôвъ и почитателѣвъ святого Кирила и Методія, давъ Богъ въ часѣ ихъ повороту зъ краю Хаза-

рôвъ чудомъ знати, що свята ласка єго спочиває на нихъ. Коли разъ въ сухôмъ безводнôмъ степу, котрымъ домôвь вертали, жажда ихъ мучила а воды доброи доокола не було, лише одна нетеча зъ гôркою якъ жовчь водою, що єѣ и до рота годѣ було взяти, помолили ся оба святи мужѣ Господу Богу и вода стала якъ мѣдъ солодка. Въ иншôмъ мѣсци въ Криму, натрафили они на поганъ, що приносили деревамъ жертвы и думали, що коли бы перестали одного великого дуба почитати, переставъ бы дощь падати и народъ мусѣвъ бы выгинути. Святый Кирило просвѣтивъ ихъ умы, отворивъ имъ очи а вôдтакъ взявъ сокиру, приступивъ на вдивовижу всѣмъ присутнымъ до дерева, почавъ єго рубати и завôзвавъ до того своихъ товаришѣвъ и самыхъ поганъ, що зъ боязни и недовѣрчивости нѣмо приглядались, що зъ того буде. Колижь побачили що имъ ся ничь злого не стало и що зрубане дерево безъ всякои пôмсти повалилось на землю, повѣрили въ єдиного Бога и приняли вѣру христіяньску.

Оба святи апостолы повернули потôмъ щасливо до Константинополя, щобы по тяжкихъ трудахъ вôдпочити.

4. Тогдышни Славяне.

Та не позволила воля Божа нашимъ апостоламъ и по тыхъ великихъ подвигахъ замкнути ся и жити лише въ молитвахъ въ келіи монастырскôй, бо не на тое ясни свѣтила, щобы ихъ ховати за очима, але на тое, щобы стояли высоко на свѣчнику и свѣтили блудячимъ путникамъ въ яснôмъ блеску. Такимъ блуднымъ народомъ були ще тогды Славяне, що цѣлу всхôдну половину Европы заселювали. Правда, що

у нихъ не було дикихъ звычаѣвъ и норовôвъ и що они не ходили на грабежѣ и розбоѣ, якъ инши народы, а були хлѣборобами, та й жили зъ годôвлѣ худобы а якъ де то изъ ловитвы, всежь таки стояли они низько въ просвѣтѣ, не мали жадного письма и кромѣ деякихъ, не чули ще тои науки, що голосить „славу во вышнихъ Богу а на земли миръ...“ Лише тѝ Славяне, що мешкали въ цѣсарствѣ грецкôмъ а такожь Сербы и Хорваты були вже тогды христіянами и то пôсля грецкого обряду, а всѣ прочѝ, що мешкали въ нынѣшнôй Угорщинѣ и Семигородѣ и тѝ що зъ нихъ вôдтакъ повстали народы рускій, польскій, ческій, якъ и тѝ Славяне, що мешкали ажь надъ рѣкою Лабою въ сусѣдствѣ Нѣмцѣвъ, були ще поганами. Загаломъ була тогды ще бôльша половина Европы поганьска, лише Нѣмцѣ, Италіяне, Французы и Анґличане, що молилися пôсля обряду латиньского (римского), и Греки зъ надбалканьскими Славянами, що мали обрядъ всхôдный (грецкій), — се вже всѣ исповѣдники вѣры Христовои, бо въ Ишпаніи розвели собѣ були захожѝ Арабы вѣру могамеданьску а всьо проче, т. є. Скандинавцѣ, Дунцѣ, Литовцѣ, Чуды и всѣ прочѝ Славяне кромѣ надбалканьскихъ почитали ще за богôвъ мары, що собѣ выгадували, або такѝ идолы, що власными руками зъ дерева або зъ чого иншого творили. Нашь народъ и нашь край бувъ до того часу ще розбитый на много дрôбныхъ племенъ, неполученыхъ зъ собою нѣчимъ хиба тымъ, що всѣ одною, рускою бесѣдою бесѣдовали и тыхъ самыхъ або подôбныхъ богôвъ почитали. Але саме тогды, коли святый Кирило и Методій навертали Хазарôвъ склало ся у насъ велике и дуже важне дѣло: зъ за моря балтицкого надтягнули тогды пôдъ

Рурикомъ до Новгорода и до иншихъ мѣстъ зъ Скандинавіи чужи́й Норманцѣ, або Варяго-Руси, заложили княжество и зачали загортати по́дъ себе що разъ то бо́льше земель, надаючи имъ всѣмъ спо́льне, до того часу незнане имя Руси. Вѣра однакъ поганьска не змѣнила ся на Руси, бо и ти́ чужи́ гостѣ зъ своими дружинами були такожь поганами и не принесли нашимъ предкамъ вѣры христіяньскои. Русины вѣрували отже, якъ впередъ такъ и дальше въ тыхъ самыхъ бого́въ, и почитували яко Бого́въ блѣдый мѣсяць и ясни́ зорѣ, буйни́ вѣтры, а бояли ся гро́зного Перуна, що зъ чорнои хмары палючи́ стрѣлы на землю зсылавъ, и знали ще дуже много иншихъ злыхъ и добрыхъ духо́въ, прикладаючи до всього, що въ природѣ пожиточного або и шко́дливого бачили, якихсь добрыхъ або лютыхъ бого́въ и бо́гинь.

Яке то широке поле, яка плодовита скиба для ревныхъ сѣвачѣвъ, що зайшли бы були на красни́ цвѣтучи́ нивы славяньски́, выкоренювати куко́ль невѣрства а засѣвати здорове чисте зерно небеснои науки. То не дики́ Хазары нѣ Сарацены; сей наро́дъ бувъ милый и лаго́дный, отвертый и розумный, сердечный и гостинный.

Теперь прийшла пора и єму просвѣтити ся.

5. Святый Кирило покликаный до Славянъ въ Моравіи.

Саме въ тоту пору зголосивъ ся бувъ до грецкого цѣсаря Михаила III. князь моравскій Растиславъ и просивъ єго, щобы єму прислав проповѣдніко́въ слова Божого. Княжество моравске було тогды въ велико́й силѣ и могучествѣ: оно займало цѣлу нынѣшну Моравію и тоту часть Угорщины,

що припирає до Моравіи ажь по Дунай а князь Растиславъ, що володѣвъ надъ тыми просторыми займищами зъ свого замку въ Велиградѣ (нынѣшна Девина въ Моравіи) и єго братанокъ и наступникъ Святополкъ вмѣли зъ часомъ до узнаня своєи зверхностити приневолити такожь Чехôвъ и тыхъ Славянъ, що мешкали надъ Лабою и Одрою ажь по Вислу, коли не ще дальше. Єго сусѣдъ зъ полудня, що панувавъ зъ другои стороны Дунаю, доокола озера Болотного*), въ краю, що тогды называли „долѣшною Панонією," называвъ ся Коцелъ и бувъ такъ якъ и єго нарôдъ (Словены або Словенцѣ) такожь Славяниномъ. Вправдѣ було вже христіяньство въ тыхъ обохъ княжествахъ знане, бо сюды высылали сусѣдни нѣмецкѝ (баварскѝ) владыки, якъ н. пр. митрополитъ тогдышный (Адальвинъ або Альвинъ) зъ Зальцбурґа и владыки зъ Пасавы и зъ Фрайзінґенъ вôдъ себе проповѣдникôвъ, та щожь? Коли собѣ ихъ нѣ тѝ народы славяньскѝ, нѣ ихъ князѣ не сподобали, а то разъ тому, що то були Нѣмцѣ и они не розумѣли нѣ ихъ проповѣдей, нѣ ихъ латиньского богослуженя, а по друге, що не выкоренювали зъ належитою ревностію невѣрства поганьского и забобонôвъ, и давали невидющому ще народови вô всѣмъ пôльгу. Славяне бажали дôстати такихъ проповѣдникôвъ, щобы ихъ научали въ славяньскôй бесѣдѣ, зрозумѣлôй для нихъ, и щобы були переповненѝ ревностію до апостольского труду.

Послы Растислава поклонили ся цѣсареви грецкому и сказали: „Нашь нарôдъ хотѣвъ бы придержувати ся христіяньскои вѣры, та не ма у насъ

*) Нѣмцѣ называють тое озеро Plattensee, а Угры Balaton.

учителѣвъ, котрѝ бы могли намъ пояснити закóнъ Божій въ нашóмъ языцѣ. Знаємъ добре, що ты оденъ зможешь намъ въ тóй потребѣ зарадити!“

Комужь мавъ цѣсарь се дѣло поручити, якъ не святому Кирилови и Методію? Тожь велѣвъ вóнъ ихъ до себе запросити, а коли прийшли, звитавъ ихъ якъ найсердечнѣйшихъ приятелѣвъ и проговоривъ до нихъ: „Вытайте, милѝ браты и приятелѣ мой, щосьте тóлько народа звели на дорогу спасеня; вы єсьте славою и окрасою мого панованя. Радбы я все мати Васъ коло себе, щобы у васъ знайти раду и чути науки вашои. Такъ щожь, инакше Богъ судивъ. Не менѣ разомъ зъ вами проживати, нѣ вамъ по такъ великихъ трудахъ, для славы Божои пóднятыхъ, въ монашескóй келіи вóдпочивати. Готовѣть ся на новѝ труды, на новѝ подвиги за имя Христове, за вѣру святу! Вы знаєте языкъ славяньскій, вамъ легко буде проповѣдати святу науку Христову въ славяньскóмъ княжествѣ Растислава, бо проговорите имъ рóдною бесѣдою до розуму и до серця, та приведете ихъ до правдивого пóзнаня, бо такъ якъ теперь, то они, хоть хрещенѝ, не выйшли ще зъ темноты.“

Святый Кирило задумавъ ся а вóдтакъ запытавъ: „Чи мають Славяне якѝ буквы, чи знають они письмо?“ Цѣсарь вóдповѣвъ: „Мóй отець и мóй дѣдъ звѣдували ся про тоє, але не знайшли у нихъ жадныхъ буквъ.“ „Якжежъ“ — каже святый Кирило, — „учити и просвѣщати безъ письма и безъ книжки? Саме слово передзвенить и затре ся, якъ всякій знакъ, що го на водѣ зробити.“

Не досыть отже було завдавати собѣ на плечѣ оденъ хоть превеликій трудъ апостольского проповѣданя, въ тóмъ разѣ треба було звершити ажь три

тяжкѣ задачѣ, т. є. треба було уложити для Славянъ букквы, вôдтакъ переводити святе Письмо и богослуженє зъ грецкого на славяньскій языкъ и тыми буквами списати всѣ тѣ книги, а въ кôнци треба було проповѣдати самому народови святе Євангеліє и згромадити около себе ученикôвъ зъ тои славяньскои землѣ, передати имъ той подвôйный скарбъ т. є. тѣ святѣ книги, писанѣ на славяньскôмъ языцѣ славяньскими бувами, а вôдтакъ, тую святу науку, котру самъ Спаситель голосивъ, а церковь свята заховала и дальше передала.

6. Три труды святого Кирила для Славянъ.

А. Першій трудъ для Славянъ. Прикладомъ самого Іисуса Христа пôшовъ насамперед святый Кирило на мѣсце уєдинене, щобы ся постомъ и молитвою приготовити до такъ великаньскои задачѣ, умолити ласку Божу и зôбрати всѣ силы свого духа. Потôмъ уложивъ тѣ буквы, що становлять нашу азбуку, звану ще и нынѣ єго власнымъ именемъ кирилицею и лишивъ вже тымъ однымъ такъ цѣнну и дорогу памятку Славянамъ, що имя єго стало ся у нихъ безсмертнымъ, а вдячности для него не затруть нѣ сотки нѣ тысячѣ лѣтъ. — Такъ якъ оденъ и той самый плугъ не придавъ ся до кождои землѣ, такъ и одна азбука не може служити всѣмъ языкамъ и для того выдумали собѣ свою иншу азбуку Жиды, иншу Греки, иншу Римляне а иншу Нѣмцѣ и т. д., наша же кирилиця єсть такъ добре приноровлена до всѣхъ потребъ славяньскихъ языкôвъ, що на кождый окремый звукъ єсть и инша вôдповѣдна єму буква.

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ 3637 1

Б. Другій трудъ для Славянъ. Маючи вже готове письмо, можна було забирати ся до другого дѣла т. є. до переводу и писаня книгъ, щобы ними Славянъ просвѣщати. Розумѣє ся, що перша наука мусѣла зачинати ся вѡдъ вѣры христіяньскои, а першѝ книги мусѣли бути церковнѝ и богослужебнѝ, бо пѡсля слѡвъ святого Письма, писаного „начало премудрости страхъ Господень“, а годѣ було зъ добрымъ успѣхомъ проповѣдати Славянамъ святу науку, не подаючи имъ рѡвночасно самого жерела тоижь науки до рукъ, т. є. самого святого Письма, писаного въ славяньскѡмъ языцѣ, бо инакше заходы ихъ пѡшли бы були такъ марно, якъ тыхъ нѣмецкихъ проповѣдникѡвъ, що вже зъ давна заходили до Моравіи и Паноніи, та мало що вдѣяли. Инши народы якъ Жиды, Копты, Сирійцѣ, Греки и Римляне, мали вже зъ давна святе Письмо кождый зъ нихъ въ переводѣ на своѥмъ питомѡмъ языцѣ, а для Славянъ зготовивъ доперва святый Кирило зъ помочію святого Методія перевѡдъ святыхъ книгъ на славяньскій языкъ. Святый Кирило зробивъ початокъ вѡдъ книгъ Нового Завѣта, передовсѣмъ вѡдъ чотырохъ святыхъ Євангелій и зачавъ вѡдъ Євангелія святого Іоана, отже вѡдъ слѡвъ: „Въ началѣ бѣ Слово“, котрыми зачинає ся Євангеліє въ Недѣлю великодну.

Святѝ апостолы розпочали той перевѡдъ ще въ Константинополи, передъ своимъ выѣздомъ до Моравіи, але не дожидали, ажь всьо скѡнчать и задумали, щобы часу не тратити, выбрати ся въ дорогу зъ тымъ, що вже було, а решту переводити въ вѡльныхъ хвиляхъ вже пѡдчасъ самого апостолованя. Такъ отже докѡнчили они переводу святыхъ книгъ Нового

а вôдтакъ старого завѣта а потôмъ взяли ся до богослужебныхъ книгъ, передовсѣмъ до святои литургіи (Службы Божои) пôсля обряда грецкого, зъ початку оба разомъ, а потôмъ, коли святого Кирила Богъ до себе покликавъ, самъ святый Методій.

Що до языка славяньского, на якій святѣ апостолы всѣ тѣ книги переложили, не знаємо докладно по нынѣшній день, чій вôнъ бувъ, котрѣ Славяне нимъ бесѣдували. Нынѣ вôнъ вже выгасъ, нимъ нѣхто вже не говорить и для того почисляють єго до мертвыхъ языкôвъ. Одни ученѣ догадують ся, що тымъ языкомъ говорили тогды Славяне, що мешкали на правôмъ березѣ Дунаю, недалеко вôдъ горла тои рѣки до моря въ оденъ бôкъ а по Балканы въ другій, отже тѣ, вôдъ котрыхъ походять нынѣшнѣ Болгаре, и для того то называють єго с т а р о б о л г а р с к и м ъ языкомъ; але другѣ ученѣ не згоджують ся зъ тымъ и кажуть, що то бувъ языкъ тыхъ Славянъ, що мешкали въ Паноніи (отже въ полудненo-захôднôмъ кутѣ нынѣшньои Угорщины, и дальше въ нынѣшнѣй Краинѣ, Каринтіи, полудневôй Стиріи и Истріи), такъ що бы то бувъ я з ы к ъ д а в н ы х ъ С л о в е н ц ѣ в ъ. Але менше о тое, вôнъ бувъ легко зрозумѣлый и для всѣхъ иншихъ Славянъ, бо коли ще и нынѣ оденъ Славянинъ другого сякъ-такъ зрозумѣти може, то тогды було ще лекше, бо ихъ мовы були ще бôльше спорôдненѣ и до себе зближенѣ. Мы нынѣ называємъ єго справедливо с т а р о с л а в я н ь с к и м ъ або ц е р к о в н ы м ъ и можемъ єго ще и теперь по тысячю лѣтахъ зрозумѣти, коли н. пр. священикъ въ нѣмъ читає въ церкви Євангеліє.

В. Т р е т і й т р у д ъ д л я С л а в я н ъ. Теперь выправили ся оба святѣ апостолы до Моравіи. По

дорозѣ вступили на двôръ князя болгарского Бориса, та почали вже тутъ проповѣдати науку христіяньску и приготовляти князя и дворянъ до святого Хрещеня а тыхъ зъ народа болгарского, котрй вже були христіянами, скрѣпили въ вѣрѣ и склонили до постоянности. Зъ вôдси выбрали ся въ дальшу дорогу, а идучи черезъ самй славяньскй землѣ, пôзнали ще лучше славяньскій нарôдъ и розсѣвали межи него слова божои науки. Побачивши, якъ скоро и добре тоє зерно у него приймає ся, полюбили ще бôльше єго горячою любовію и збудили у него рôвне привязанє и почитанє для себе. Зъ початкомъ року 864 прийшли до цѣли. Що за радôсть въ Моравіи! Цѣлыми громадами выходивъ нарôдъ противъ апостолôвъ, щобы ихъ чимъ скорше побачити и повитати, бо чувъ вже зъ давна про ихъ славу, знавъ, що у нихъ знайде всьо добро, потѣху и охорону и тую любовь, котру самъ Христосъ серцемъ своимъ освятивъ, и сподѣвавъ ся зъ ихъ рукъ одержати найцѣннѣйшй дары, т. є. письмо славяньске и святй книги писанй въ зрозумѣлôмъ для нихъ въ славяньскôмъ переводѣ. Подаючи имъ святе Євангеліє, сказали они въ вступнôмъ словѣ до народа: „Услышите Словени вси слово, єже крѣпить сердце и умъ“ и почали всюды голосити святу науку. Чудно повело ся имъ дѣло!

Куды лишь поступали, розсѣвали всюды благословеніе боже, за ихъ стопами розцвитали ся мѣста и села въ вѣрѣ и просвѣтѣ, мужчины и женщины, старцѣ и дѣти, всьо горнуло ся до нихъ, хто нехрещеный, щобы приняти зъ ихъ рукъ хрестъ святый, а хто хрещеный, щобы почути науки небеснои, и просвѣтити ся. Навѣть школы повстали, до котрыхъ

почали ся Славяне горнути, щобы могли навчити ся власного и черпати вôдтакъ зъ тыхъ святыхъ книгъ, що апостолы для нихъ написали и принесли, воду житя вѣчного. И князь паноньскій Коцелъ навчивъ ся славяньского письма и пôславъ 50 молодыхъ людей зъ свого княжества до школы, заложеной святыми апостолами, щобы ся вчили и могли колись бути учителями свого народа. Головнымъ старанємъ святого Кирила и Методія було тоє, щобы выховати коло себе молоде поколѣнє, котре бы могло по нихъ въ спадщинѣ обняти урядъ священичій и учительскій, пôзнавши добре свôй власный нарôдъ, рôдне, пытоме духовеньство выповнить щиро высоку свою и красну задачу, бо знаючи добре свôй власный нарôдъ, подѣлить ся зъ нимъ, якъ рôднй зъ рôдными, всякимъ добромъ и горемъ и що готове буде за добро своихъ братôвъ и кровь свою проляти. Тымъ и стало ся, що про латиньске давне духовеньство край майже забувъ; побачивши свою безсильнôсть, — позаякъ языка славяньского не умѣли, — а зъ другои стороны великй успѣхи, якй осягнули своими науками святй Кирило и Методій, замовкли тй священики, а деякй зъ нихъ почали ся назадъ до Нѣмеччины выносити. Моравія належала вже вôдъ тогды до грецкои церкви, але була зъ Римомъ тѣсно сполучена.

7. Клевета на святыхъ апостолôвъ, ихъ подорожь до Риму и высвячене въ станъ епископскій.

Вже то такъ на свѣтѣ єсть и було, що и найневиннѣйшй и найчистѣйшй душѣ мають своихъ клеветникôвъ и завистникôвъ, бо Господь Богъ хоче, щобы они власне черезъ тй клопоты и нещастя, пе-

реслѣдованя и муки набирали бо̂льшои силы и сіяли яснѣйшимъ блескомъ. Зъ зависти и заздрости, щобы въ тыхъ славяньскихъ земляхъ, де проповѣдали наши святи апостолы, не повстало окреме во̂дъ нихъ независиме епископство, стали нѣмецки владыки латиньски на нихъ въ Римѣ клеветати, що они оба на ихъ ниву зайшли зъ чужимъ серпомъ, и во̂двернули наро̂дъ во̂дъ єго правдивыхъ духовныхъ начальнико̂въ и проводирѣвъ; що зневажають святый (латиньскій) языкъ а впроваджають до церкви, ба навѣть до Служ-бы Божои якійсь иншій, дикій и варварскій, та що зводять наро̂дъ зъ правдивои дороги и таке инше. Мудрый чоловѣкъ не дасть нѣколи клеветникамъ послуху, а спершу все розмѣркує, о всѣмъ перевѣдує ся и доконує ся чи и яка въ то̂мъ правда. Папою римскимъ бувъ тогды Николай I, чоловѣкъ глубокого розуму, высокихъ чеснотъ христіяньскихъ и ревный заступникъ и покровитель Славянъ. Про великі заслуги и славу обохъ святыхъ брато̂въ довѣдавъ ся во̂нъ не зъ одныхъ вѣры достойныхъ устъ, но навѣть зъ листу самого князя Растислава — и покликавъ ихъ теперь до Риму, але не для того, щобы ихъ судити або карати, але щобы ихъ покрѣпити и потѣшити, святи книги въ славяньско̂мъ языцѣ поблагословити, и ихъ самыхъ до дальшого ревного дѣланя заохотити. Апостолы нашi выбрали ся отже на покликъ Отця святого въ р. 867 до Риму. Зъ собою забрали они мощи святого Климентія, щобы ихъ въ дарѣ Папѣ и Римлянамъ доручити — и значне число найго̂днѣйшихъ своихъ ученико̂въ, бо хотѣли просити Отця святого, щобы высвятивъ ихъ на священико̂въ, абы мали въ нихъ по̂дпору и помо̂чь въ дальшо̂мъ апостолованю. Идучи черезъ долѣшну Па-

нонію покрѣпили они по дорозѣ князя Коцела и єго паноньскихъ Славянъ въ вѣрѣ и взяли такожь и зъ вôдтамъ деякихъ молодшихъ ученикôвъ зъ собою до Риму для высвяченя.

Нашй путники не застали однакожь папы Николая I межи живыми, вôнъ умеръ єще въ тôмъ самôмъ р. 867, а на престолѣ папскôмъ засѣвъ Адріянъ II, чоловѣкъ такъ само розумный и чесный и такій самый покровитель Славянъ и любитель правды якъ и єго попередникъ. Зъ якоюжь честію принявъ ихъ Папа! Цѣлый нарôдъ „вѣчного мѣста“ зъ самымъ Папою на чолѣ выйшовъ имъ на зустрѣчь зъ свѣчками ажь за брамы, а Отець святый, принявши мощи святй зъ ихъ рукъ, назвавъ ихъ найлюбленнѣйшими своими дѣтьми, радостію своєю, вѣнцемъ вѣры, славы и чести и короною церкви. Вôдтакъ впровадивъ ихъ до мѣста, зложивъ мощи святого Климентія въ церквѣ, котра въ честь того Святого вже вôдъ давныхъ вѣкôвъ тамъ стояла, а обохъ своихъ достойныхъ гостей взявъ до себе, щобы ся вôдъ нихъ звѣдати, якъ святе дѣло межи Славянами стоить и щобы ще для духового добра и пожитку того народа, котрый єму зарôвно на серцю лежавъ, якъ и имъ самымъ, зробити можна. Въ довôдъ своєи правовѣрности и чистоты вѣры зложиля они до рукъ Папы приписане святою церквою исповѣданє а Папа поблагословивъ славяньскй книги и зложивъ ихъ на престолѣ при самôмъ гробѣ святого Апостола Петра. Яка то радôсть мусѣла бути нашимъ апостоламъ, коли имъ Папа казавъ Службу Божу вôдспѣвати въ славяньскôмъ языцѣ и то при тôмъ самôмъ величнôмъ престолѣ, на котрôмъ и тй книги лежали! Трудъ ихъ не змарнувавъ ся, нарôдъ

просвѣтивъ ся, а самъ Богъ поблагословивъ дѣло, котре они доконали, и то устами и руками самого начальника церкви и наступника першого апостола, на котрого гробѣ книги святѝ въ жертву Всевышньому зложили. Засоромленѝ клеветники занѣмѣли, ихъ ложь и злоба выйшли на явъ.

Незабувайможь и мы Русины о тôмъ, кому мы маємъ бути вдячнѝ за тѝ святѝ книги въ славяньскôмъ языцѣ, зъ котрыхъ и у насъ наше величне и красне богослуженє вôдправлянє ся! Суть то тѝ самѝ святѝ книги, котрѝ уложивъ святый апостолъ Кирило при помочи святого Методія, а святый престолъ римскій потвердивъ и поблагословивъ, положивши ихъ на гробѣ святого Апостола Петра. Памятаймо такожь и о тôмъ, що и нашь красный всхôдный (грецкій) обрядъ бувъ вже Адріяномъ II, отже передъ тысячу роками узнаный за такъ само святый якъ и иншѝ и що въ пôзнѣйшихъ часахъ намъ Папы римскѝ єго завсѣгды потверджали и обвѣщали, що вôнъ єсть зъ римскимъ зôвсѣмъ рôвный и святый и що єго нарушати и змѣнати нѣякъ не вôльно. Якѝ то слабодушнѝ тѝ люде, що покидають нашь красный обрядъ. думаючи, що иншій єсть бôльше святый, а якѝ то пôдлѝ безбожники, що ругають и насмѣвають ся вавѣть зъ него! Такѝ христіяне гôршѝ вôдъ бисурманъ, ихъ поступованє прокляла церковь вже передъ тысячу роками.

Въ слѣдующихъ дняхъ вôдправляли нашѝ святѝ апостолы въ Римѣ ще въ иншихъ церквахъ славяньске богослуженє а два владыки, що знаходили ся тогды въ Римѣ, высвятили зъ приказу Папы римского тыхъ ученикôвъ, котрѝ прийшли були зъ Кириломъ и Методіемъ зъ Моравіи и Паноніи, одныхъ на священикôвъ а другихъ на діяконôвъ.

Папа Адріянъ II задумавъ доконати ще одного важного дѣла. Щобы обомъ святымъ братамъ додати бо̑льше поваги и значѣня, и щобы по поворотѣ до Моравіи мали свобо̑днѣйшу руку противъ латиньскихъ (нѣмецкихъ) владыкъ, постановивъ святый Отець высвятити ихъ на епископо̑въ. Посвяченя того доконавъ на нихъ самъ 5 сѣчня 869 р. по Христѣ[1]).

8. Смерть святого Кирила.

Алежь замѣры людскй суть иншй, а незглублена воля Божа судить инакше. Святый Кирило перечувъ свою близьку смерть и почавъ ся на ню прилагоджувати, щобы го̑дно стати передъ Тымъ, у котрого нема нѣякои тайны. Прикликавши свого старшого брата, святого Методія сказавъ умираючи: „Разомъ мы, брате, въ одно̑мъ плузѣ, якъ пара воло̑въ орали и управляли одну ниву, и отъ, я паду на скибѣ и ко̑нчу мои дни. Знаю я, що ты бы радъ зновъ повернути на самоту, до твого монастыря на гору олимпійску, але молю тебе, не во̑дходи и не понехай зачатого дѣла, не лишай стада Христового, нашои церкви моравскои, що мы єѣ зъ такимъ трудомъ придбали, бо самъ знаєшь, що она має мало прияте-

[1]) Такъ якъ мы тутъ подали, голосять одни переказы; по̑сля другихъ переказо̑въ одержавъ высвячене епископске лише самъ святый Методій а святый Кирило не принявъ въ своєй покорѣ тои го̑дности, и принявъ лише — и то доперва тогды — чинъ монашескій, при чѣмъ змѣнивъ свое имя Константина на Кирила. Для того то и представляють одни образы обохъ брато̑въ въ епископскихъ, — святого Методія навѣть въ архіепископскихъ ризахъ, бо зо̑ставъ во̑дтакъ, якъ будемъ дальше бачити, архіепископомъ — а другй представляють въ ризахъ лише одного, то єсть Методія, а другого, то єсть святого Кирила лише въ чернечихъ ризахъ.

лѣвъ а много неприятелѣвъ, котрй бы єѣ хотѣли знищити и въ своє ярмо втягнути. Продовжай отже дальше зачате дѣло а Господь Богъ спасе душу твою!“ Потому взнѣсъ до неба очи и ставъ молити ся за наверненими Славянами: „Господи, Боже мôй, що сотворивъ єси небо и землю и сотворивъ всьо, що єсть, Ты Господи, що кождого выслухаєшь, хто ино Твою святу волю выповняє, выслухай мою молитву и хорони Твоє вѣрне стадо, котрото наставникомъ бувъ я, неспосôбный и негôдный Твôй слуга. Избави ихъ вôдъ безбожнои поганьскои злобы, що и Тобѣ ругає ся. Умножи церковь твою святу, заховай въ нѣй єднôсть и крѣпи у вѣрныхъ Твоихъ згоду и миръ. Тобѣ о Боже, вôддаю я назадъ той нарôдъ, що Ты єго менѣ бувъ поручивъ, хорони єго силою Твоєи десницѣ, и поставъ єго пôдъ Твôй святый покровь, щобы всѣ разомъ славили и величали Отця и Сына и святого Духа.“

По тôй молитвѣ обнявъ вôнъ думкою всѣхъ своихъ вѣрныхъ Славянъ, мовбы пращавъ ся зъ ними, попращавъ ся съ всѣми присутными, котрй стояли доокола єго постелѣ въ нѣмôй задумѣ, поцѣлувавъ вôдтакъ послѣдній разъ свого брата, — зôтхнувъ, — звѣсивъ голову и вôддавъ душу свою святу въ руки Того, вôдъ котрого єѣ взявъ. Вôнъ умеръ 40 днѣвъ по высвяченю своимъ на епископа 14. лютого 869. р. по Хр., а 6377 по сотвореню свѣта, маючи доперва 42 лѣтъ.

Єго святе тѣло хотѣвъ забрати святый Методій и похоронити на горѣ олимпійскôй, бо ихъ мати благала, коли вôдходили до Моравіи, щобы въ разѣ смерти одного брата, другій привѣзъ тѣло єго до Греціи и похоронивъ въ монастырѣ на Олимпѣ. Папа

бувъ зразу зѡзволивъ на тоє, колижь нарѡдъ римскій почавъ Адріяна II. и самого святого Методія молити, щобы тѣло такъ славного и святого мужа було въ першѡмъ мѣстѣ Христіяньства, т. є. въ Римѣ похоронене, приставъ святый Методій и на тоє. Папа призначивъ покѡйному на мѣсце вѣчного спочинку грѡбъ въ церквѣ святого апостола Петра и тутъ зложено мощи. Самъ похоронъ тревавъ по приказу Папы 7 днѣвъ и вѡдбувъ ся пѡсля обохъ обрядѡвъ т. є. грецкого и римского такъ величаво и торжественно, якбы похоронювали самого Папу римского. Тутъ були бы тѝ мощи святѝ спочивали и по нынѣшній день, коли бы бувъ Папа на прошенє святого Методія не казавъ ихъ перенести до церкви святого Климентія, де ихъ зложено близько мощей того Святого, котрѝ колись святый Кирило въ Херзонѣ бувъ вѡдшукавъ, а вѡдтакъ до Риму зъ собою принѣсъ. Передъ кѡлькома роками отворено той грѡбъ, але знайдено єго зъ невѣдомои причины порожнымъ. Не тратьмо однакъ надѣи, що мощи святого Кирила, тота дорога памятка Славянъ, ще вѡдшукають ся.

9. Святый Методій другій разъ въ Римѣ; Адріанъ II. именує єго архіепископомъ, єго неволя въ Нѣмеччинѣ и увѡльнене зъ неи.

Ще бувъ святый Методій по смерти брата свого въ Римѣ, коли надѡйшли послы князя паноньского Коцела, зъ прошенємъ, щобы йшовъ до нихъ, розпочате дѣло дальше провадити. Святый апостолъ не мѡгъ вѡдмовити, бо згадавъ бувъ на послѣднѝ слова умираючого брата а знавъ до того добре, що коли бы бувъ не вернувъ ся до Паноніи и Моравіи, стадо єго було бы пѡшло самопасъ, або бы ся розбѣгло по

кошарахъ тыхъ самозванцѣвъ, що имъ лише о вовну и молоко а не о душѣ ходило. Правда, що дорога передъ нимъ не була цвѣтами выстелена, а терниста, тяжка, и що на него падала теперь подвѡйна праця, бо треба було самому и дальшій перевѡдъ Письма святого вылагоджувати, и научати своє стадо, але всьо тоє не вѡдстрашувало єго, а противно додавало єму ще бѡльше вѡдваги и силъ. Нѣ працѣ, нѣ лютыхъ ворогѡвъ не жахавъ ся святый Методій и выбравъ ся до Панониі. Зъ собою забравъ вѡнъ листы Папы Адріяна II. до Коцела и до Растислава; напоминавъ въ тыхъ письмахъ обохъ князѣвъ, щобы Методієви були помѡчными и заявивъ, що славяньскій язык ъ єсть до богослуженя и до самои Службы Божои такъ само добрый, якъ латиньскій, и що вѡнъ самъ дає святому Методію до дальшого дѣла своє апостольске благословенє.

Але вороги святого Методія були близько, а єго покровитель, Папа бувъ далеко. Адальвинъ, архіепископъ зъ Зальцбурґа, не хотѣвъ признати, щобы святый Методій, яко епископъ, бувъ просто лише вѡдъ Папы зависимый и хотѣвъ доконче єго и славяньскій краѣ пѡдъ свою верховну власть пѡдхилити. Однымъ покровителемъ святого Методія противъ тыхъ ворогѡвъ бувъ Папа а другимъ князь Коцелъ. До краю Растислава не мавъ святый Методій тогды зовсѣмъ приступу, бо въ тѡмъ краю лютила ся тогды велика и кровава вѡйна межи Моравянами и сусѣдами ихъ зъ заходу, Нѣмцями. Коцелъ порадивъ Методію, щобы зновъ пѡшовъ до Риму, представивъ Папѣ, якъ ся рѣчь маєи щобы просивъ єго о пѡднесене церковнои области Славянъ до гѡдности независимого архіепископства. Такъ отже бувъ святый Методій

р. 870 другій разъ въ Римѣ. Папа згодивъ ся радо на тоє представленє, хоть знавъ, що тымъ зразить противъ себе такъ нѣмецкихъ епископôвъ, якъ и самого нѣмецкого короля, котрый бажавъ, щобы Славяне въ справахъ свѣтскихъ и духовныхъ були вôдъ Нѣмцѣвъ зависимѣ. Архіепископомъ именувавъ Адріянъ II. самого святого Методія и выславъ єго яко митрополита назадъ до Панонiи въ тôй певнôй надѣѣ, що Адальвинъ не буде вже теперь собѣ надъ святымъ Методіємъ жадного старшеньства и верховнои власти присвоювати, позаякъ оба мали рôвну т. є. архіепископску гôднôсть.

Хто бы ся бувъ сподѣвавъ, що по такъ многихъ доказахъ доброи волѣ, ласки и опѣки святого престола римского для Методія и славяньского богослуженя поважать ся ще епископы переслѣдувати тогожь апостола, и то ще бôльше, якъ перше, и що ставляти будуть єго апостолованю безконечнѣ перешкоды и трудности? А такъ дѣйстно було. Слово Христове було у нихъ тôлько на устахъ, а дѣла ихъ були поганѣ и нечеснѣ. Дарма, що святый Методій сіявъ повнымъ блескомъ невинности и чистоты, дарма, що стоявъ крѣпко за свôй и свого народа права, якъ тверда опока противъ вихрôвъ и фаль морскихъ, — вôнъ мусѣвъ великôй силѣ ворогôвъ своихъ тѣлесно улягчи. Латиньскѣ владыки осмѣлили ся ставляти єго неправно и силомôцю передъ свôй судъ, зневажили єго на тѣлѣ и втрутили наконець до вязницѣ, де вôнъ поневоли три лѣтъ перебути мусѣвъ. О святѣ и величнѣ душѣ, що поносять такѣ жертвы для святои справы и для добра ближнихъ! Вôдъ когожь належить ся имъ найбôльша вдячнôсть и честь, якъ не вôдъ Славянъ отже и вôдъ насъ Русинôвъ, за тую крѣпку оборону

нашого святого богослуженя, нашого славяньского (церковного) языка и обряду? Чижь не могли оба тѝ мужѣ въ выгодахъ и роскошахъ споживати въ Солуни середъ своихъ родынъ наслѣдженѝ по вôтцю добра, а навѣть чи не выгôднѣйше було бы святому Методію жити и молити ся Богу въ улюбленôй келіи олимпійского монастыря? нѣжь зносити въ краяхъ славяньскихъ такѝ пакости и переслѣдованя?

Святый Методій стративъ бувъ всяку помôчь, бо на самого Папу спали саме тогды инши несподѣваны, тяжкѝ, клопоты и вôнъ вмеръ заразъ по тôмъ, князь Коцелъ попавъ ся въ пôдданьство нѣмецке, а въ Моравіи зрадивъ лукавый князь Святополкъ славного князя и свого доброго стрыя Растислава, засѣвъ вôдтакъ самъ на престолѣ и збратавъ ся зъ Нѣмцями, спôльниками тои поганои зрады.

Але голосъ невинного мученика дôставъ ся зъ темнои вязницѣ до ушій нового Папы, Ивана VIII., що засѣвъ по смерти Адріяна II. на престолѣ римскôмъ. Той выславъ одного зъ своихъ италійскихъ владыкъ, Павла зъ Анконы, до нѣмецкого короля и до Святополка, щобы имъ заказавъ въ чѣмъ небудь противъ паноньскои митрополіи и противъ самого святого Методія выступати а нѣмецкимъ владыкамъ наказавъ въ сей часъ выпустити святого Методія на волю, и кинувъ навѣть на нихъ тяжку клятву. Въ листѣ до нихъ докоряє ихъ тыми словами: „Вы ставили передъ свôй судъ безъ Папского позволеня епископа, пôсланого святымъ престоломъ римскимъ, кинулисте єго до вязницѣ и били по лици; вôдтакъ усунулисте єго вôдъ святого єго уряду, хоть вôнъ кôлька разôвъ листовно и черезъ послôвъ до римского престола вôдкликувавъ ся. Тоє всьо укрывали вы

и таили, а тымъ заслужилисте, щобы васъ що-найменше на такъ довго зъ уряду усунути, якъ довго держалисте святого Методія въ вязници, а то тымъ бôльше, що тую зневагу и неправнôсть учинили вы архіепископови, а архіепископа може лише святый престолъ судити.“

Потôмъ обнявъ святый Методій зновъ свôй высокій урядъ.

10. Новй клеветы пилатникôвъ на святого Методія. Соборъ въ Римѣ р. 879 по Хр.; третя подорожь святого Методія до Риму.

Нашь святый апостолъ мавъ теперь певну надѣю, що злоба єго противникôвъ вже на завсѣгды занѣмѣла и впрягъ ся зновъ зъ дивною ревностію до того самого плуга на нивѣ Христовôй, въ котрôмъ вôдъ смерти брата такъ тяжко горювавъ. Та занѣмѣла на часокъ справдѣ тота злоба, але лише занѣмѣла, а не угасла; тлѣла она, якъ придушеный огонь въ попелѣ, щобы справити ще бôльшу пожогу. Неприятелѣ святого мужа придумували, зробити новый приступъ на невинного, але же бачили, що єму нѣчого вдѣяти не зможуть, поки самъ Папа римскій єго боронити буде, тожь урадили, вôдвернути хоть бы и діявольскими средствами Ивана VIII. вôдъ него. Выступили отже передъ престоломъ римскимъ зъ тяжкими зажаленями на Методія и клеветали, що вôнъ учить л о ж н у науку, не таку, якъ свята церковь учити наказує, и що власне для того впровадивъ языкъ славяньскій до церкви, щобы свою ложну науку передъ ними, правовѣрными, затаити. Нехай же святый Отець, благали они въ Римѣ, закаже тому апостолови проповѣдати и вôдправляти богослуженє по славяньски,

та нехай вôнъ проповѣдуѥ въ тôмъ языцѣ, що они, то заразъ запримѣтять они блудну ѥго науку. Языкъ славяньскій, такъ казали тѝ клеветники, ѥсть простый, неокресаный и варварскій а впроваджати ѥго до богослуженя, ѥсть навѣть грѣхомъ, бо языкомъ церковнымъ може бути лише оденъ зъ тыхъ трохъ, въ котрыхъ колись то казавъ Пилатъ положити надпись надъ розпятымъ Iисусомъ Христомъ на хрестѣ, отже або ѥврейскій (жидôвскій), або грецкій, або римскій.

Закидъ що до блуднои науки бувъ въ найвысшôмъ степени пôдлый, але и тяжкій, бо коли бы бувъ правдивый, належало бы було святого Методія зъ ѥго высокого уряду скинути и найбôльшою церковною клятвою наложити: що же до закиду о трохъ языкахъ Пилата, за для котрого тыхъ клеветникôвъ Пилатниками названо, то той бувъ бôльше дивный и дитинный, обчисленый на легковѣрнôсть и нерозумъ людей непросвѣченыхъ, бо рѣчь ясна, що Пилатъ не потребувавъ на хрестѣ класти надписи славяньскои, коли нѣ въ Єрусалимѣ, нѣ въ цѣлôмъ краю жидôвскôмъ жадныхъ Славянъ не було, а надпись жидôвску, грецку и римску давъ Пилатъ для того, бо въ тôмъ краю мешкали лише Жиды, Греки и Римляне. Що церковь свята тыхъ хитрыхъ доказôвъ що до трохъ языкôвъ нѣколи не приймала, посвѣдчивъ и удовôднивъ самъ святый Методій тымъ, що таяжь церковь вже зъ давенъ-давна позваляла для всѣлякихъ народôвъ въ ихъ рôдныхъ языкахъ проповѣдати святу вѣру, и вôдправляти богослуженѥ, якъ н. пр. въ перзкôмъ, вôрменьскôмъ, иберійскôмъ, коптійскôмъ и иншихъ на Всходѣ а въ ґотицкôмъ языцѣ на заходѣ.*)

*) Въ новѣйшихъ часахъ впроваджено для Румунôвъ (Волохôвъ) языкъ румуньскій (волоскій) до богослуженя.

Що до тои точки не було бы отже святого Методія стояло богато труду, щобы оборонити язикъ нашь церковный, але закидъ ложнои науки занепокоивъ Папу Ивана VIII. тымъ бôльше, що и лукавый Святополкъ прилучивъ ся до неприятелѣвъ святого апостола, и выславъ такожь зъ своєи стороны посла до Папы, щобы єго передъ престоломъ римскимъ обвинити! Папа заколебавъ ся, вôнъ припускавъ вину и не припускавъ; чижь можна було сподѣвати ся, щобы святый Методій спроневѣривъ ся тôй присязѣ на исповѣданє вѣры, котру бувъ въ Римѣ р. 869 зъ святымъ Кириломъ зложивъ? На разѣ рѣшивъ Папа такъ, щобы святый Методій занехавъ вôдправляти богослуженє и проповѣдати по-славяньски, закимъ въ тôй справѣ добре ся не роздивить и поки не рѣшить єѣ остаточно.

Сей ударъ бувъ найтяжшій, якій лише на святого Методія спасти мôгъ; лише Богъ оденъ знає, що нашь апостолъ тогды вытерпѣвъ. Але вôнъ не упавъ на духу, не стративъ вôдваги; чимъ тяжшй спадали на него клопоты и переслѣдованя, тымъ бôльшу выявлявъ вôнъ силу духа. Вôнъ вôдправлявъ и научавъ дальше, якъ впередъ, по-славяньски але не наукôръ Папѣ римскому, но для того, бо знавъ, що єму удасть ся легко переконати Отця святого, якъ ложнй були закиды Пилатникôвъ и єго неприятелѣвъ, а по друге видѣвъ вôнъ, яку велику шкоду бувъ бы учинивъ своему улюбленому стаду, якъ дуже бувъ бы заколебавъ самъ вѣру своихъ Славянъ и якій неспокôй бувъ бы на нихъ напровадивъ, залишаючи тоє, що они були полюбили и до чого були навыкли.

Въ р. 870 вôдбувавъ ся синодъ въ Римѣ (соборъ епископôвъ пôдъ начальствомъ самого Папы).

Туды выбравъ ся и святый Методій, щобы ся оправдати и цѣлу справу выяснити якъ належить.

Прибувши до Риму вôдвидѣвъ вôнъ насамперед гробы апостольскй и моливъ ся при святыхъ мощахъ горячо до Бога за своє славяньске стадо. Потôмъ пôшовъ до Папы, щобы єму вôддати честь и поклôнъ и выяснити всѣ тй справы, котрй облудній клеветники представили були Папѣ въ такôмъ свѣтлѣ, мовбы то въ Моравіи и Панонїи чиста вѣра була святымъ Методіємъ скаламучена. Колижъ ставъ на синодѣ посередъ поважного згромадженя архипастирѣвъ церкви Христовои и коли передъ ними въ святôмъ одушевленю розкрывъ свою святу душу и ангельске свое серце, розвѣяла ся мрака недовѣрчивости и сомнѣваня вôдъ разу, мовь тй густй туманы передъ яснымъ сонцемъ. Всѣ присутній и самъ Папа пôзнали, що се Божій посолъ, що межи ними стоявъ, и що зъ устъ єго лише солодка наука чистои вѣры христіяньскои плынути може. Вôдтакъ зачавъ святый Методій бесѣдувати про тй безпôдставній закиды триязычныхъ Пилатникôвъ и выказавъ, що такъ, якъ вже псаломникъ, царь Давидъ словами: „Хвалите Господа вси языци, похвалите єго вси людіе“ (Псаломъ 116, 1.) взывавъ всѣ народы, щобы всѣ своими языками Бога хвалили и єму пѣснѣ спѣвали, що такъ само научає святе Письмо старого и нового завѣта въ многихъ иншихъ мѣсцяхъ.*) Богъ, що сотворивъ всѣ языки, хоче, щобы єго въ всѣхъ тыхъ языкахъ величати и єму славу приносити. На закидъ, будьто бы

*) Такъ н. пр. Псальмы: 95, 1; 97, 4; 65, 4; 116, 1; 150, 5. — Еванг. св Іоана 17, 20 — 21; Мат. 28, 18 — 19; Марка 16, 15 — 16. Мат. 23, 13. Луки 11, 52. — Ап. Павла ко Кор 1, 14, 4, 1, 14, 39 — 40; ко Фил. 2. 11.

славяньскій языкъ бувъ простый и неспособбный до молитовъ и до Службы Божои, сказавъ святый Методій на тôмъ синодѣ такъ: „Не вѣрте, братя въ Христѣ, тымъ клеветникамъ, бо щожь они можуть о тôмъ языцѣ говорити, коли самѝ єго не знають, не вѣрте тымъ словамъ, що ихъ зъ серця выпхали пристрасти и зарозумѣлôсть. Я знаю той славяньскій языкъ: єсть вôнъ богатый и красный и не уступає першеньства жадному иншому на свѣтѣ а кобы лише Господь давъ єму покôй и миръ, дôйде вôнъ до досконалости грецкôго и римского явыка. Мы оба зъ покôйнымъ братомъ моимъ перевели на языкъ славяньскій Письмо святе и книги литургичнѝ, и переконали ся въ Господѣ, що вôнъ вже нынѣ придавъ ся зôвсѣмъ до того высокого званя, до якого єго Богъ и добро славяньскихъ народôвъ призначили. Знайте ще братя и тоє, що Славяне увыкли вже до того языка такъ дуже, що нѣякъ бы собѣ єго выдерти не дали. Взяти тому народови той языкъ зъ устъ при службѣ Божôй и всѣхъ иншихъ богослуженяхъ и пѣсняхъ, значило бы тоє, що самому вѣру єму зъ душѣ выкоренити.“ На тôмъ синодѣ були такожь деякѝ славяньскѝ владыки зъ Болгаріи и Дальмаціи; тѝ знали такожь славяньскій языкъ и посвѣдчили передъ цѣлымъ зборомъ: „Всьо тоє єсть правда, самъ Господь говорить єго устами а серце єго брата Кирила вôдбиває ся въ тôй бесѣдѣ. Мы такожь такъ пересвѣдченѝ и потверджаємъ всьо, що апостолъ Моравянъ о славяньскôмъ языцѣ говоривъ.“

По тôмъ всѣмъ не вôдтягавъ ся Папа Иванъ VIII. выдати слѣдуюче заявленє для цѣлого свѣта: „*Що-до славяньского языка, уложеного Константиномъ філософомъ (святымъ Кириломъ), въ котрôмъ то языцѣ слава*

Божа ся голосить такъ, як ся належить, то мы єго справедливо похваляємъ и наказуємъ, щобы въ тôмъ языцѣ хвалу Господа нашого Іисуса Христа и єго дѣланя проповѣдати, бо законъ велить намъ не тôлько въ трохъ, але въ всѣхъ языкахъ Господа славити. Такожъ не противить ся чистôй науцѣ и вѣрѣ, спѣвати Службу Божу въ славяньскôмъ языцѣ або читати Евангеліе и чтенія зъ старого и зъ нового завѣта въ добрыхъ переводахъ и вôдспѣвувати часы церковнôй, бо Той, що сотворивъ тамтôй три языки, жидôвскій (еврейскій), грецкій и римскій, Той сôтворивъ и всѣ иншôй на свою честь и славу.“)*

Тоє рѣшенє Папы римского, выдане и обвѣщене цѣлому свѣтови передъ 1000 роками намѣсникомъ Христовымъ, єсть для всѣхъ Славянъ, особливожь для насъ Русинôвъ дуже важне и цѣнне, бо надало нашому церковному старославяньскому языкови таку честь и святôсть, що всяка клевета, всяке пониженє єго єсть не то пôдлотою але навѣть тяжкимъ грѣхомъ передъ Богомъ, церквою святою и всѣми вѣрными людьми. Суть вправдѣ и нынѣ ще декуды Пилатники, що зъ насмѣшками говорять о тôмъ поважнôмъ и святôмъ языцѣ, на котрôмъ бôльша часть Славянъ вôдъ тысячи лѣтъ молить ся Богу и на котрôмъ ихъ священики вôдъ тôлькожь лѣтъ приносять Найсвятѣйше Тѣло и Кровь Христову Всевышньому Богу въ жертву, суть и такй, що легковажать ба и ненавидять нашу кирилицю, тую азбуку, зложену свктымъ Кириломъ,

---

*) Въ р. 1880 обходила цѣла Славянщина торжественно тысячулѣтнй роковины того славного рѣшеня Папы Ивана VIII. що до нашого церковного языка.

але на нихъ тяжить тая клятва, кинена вже тогды устами Папъ римскихъ Адріяна II. и Ивана VIII.*)

Великій блудъ учинивъ тогды моравскій князь Святополкъ, що просивъ у Папы о одного латиньского епископа. Иванъ VIII. вволивъ єго волю, высвятивъ одного Нѣмця Віхінґа на владыку и призначивъ єму мѣсто Нітру въ моравскôмъ княжествѣ (положене вже въ нынѣшнôй Угорщинѣ) на резиденцію. Хоть Папа приписавъ, щобы той владыка бувъ пôдъ рукою святого Методія, яко архіепископа и митрополита, всежь таки стало ся тоє вôдтакъ жереломъ новыхъ клопотôвъ и мукъ для нашого святого апостола, бо Віхінґъ ставъ вôдъ разу въ таборѣ неприятелѣвъ єго, а своєю злобою, якъ заразъ побачимъ, може ще ихъ перевысшавъ. Папа выславъ рôвночасно письмо и до вѣрныхъ Христіянъ, що переконавъ ся о правовѣрности святого Методія и що потверджає єго архіепископску гôднôсть рôвно якъ и права єго митрополіи на вѣчнй часы — а друге подôбне письмо выславъ до князя Святополка и вôзвавъ єго, щобы Методієви бувъ вô всѣмъ помôчнымъ и щобы покрывавъ єго передъ злобою неприятелѣвъ. Зверхъ того позволивъ Папа Свялополкови на власне єго жаданє, щобы єму священикъ при Службѣ Божôй спѣвавъ святе Евангеліе въ двохъ языкахъ, т. є. и славяньскôмъ и латиньскôмъ.

*) Що до кирилицѣ рѣшивъ ще Адріянъ II.: „*Коли бы хто поважився вговорювати съ васъ инакше и легковаживъ буквы вашого языка, нехай буде выключеный зъ єдности церковной.*

11. Дальшй подвиги святого Методія и новй прикрости. Его смерть.

Вѣнцемъ славы увѣнчаный и очищеный водъ всѣхъ клеветъ, вернувъ святый Методій назадъ до Панониі и Моравіи межи своихъ улюбленыхъ Славянь. Вонъ думавъ, що вже теперь не буде нѣхто на него невинно ворогувати и спиняти его въ дальшомъ апостолованю. Але не такъ то легко выдерти змію діявольскоі єи ѣдке жало; вырвешь одно, а выросте натомѣсть десять. Отъ що стало ся: Замѣсть правдивого письма Ивана VIII., о котромъ мы высше споминали, появило ся зовсѣмъ инше, а въ томъ було нѣбы водъ Папы написано такъ: „Мы переконали ся въ Римѣ, що Методій вчивъ справдѣ ложну науку, але вонъ водкликавъ єѣ вже и обѣцявъ поправу, для того задержуємъ его ще на архіепископствѣ, але заказуємъ єму разъ на все водправляти богослужене по — славяньски, а епископови Віхінґови поручаємъ, щобы мавъ надзоръ надъ нимъ.“ Святый Методій зачудувавъ ся, зъ водки и якъ тое стало ся, и воднѣсъ ся до князя Святополка, щобы той подля приказу папы взявъ его въ оборону передъ новою напастію. Але якъ дуже мусѣвъ вонъ здивовати ся, и якъ тяжко его мусѣло заболѣти, коли побачивъ, що и тото письмо, яке мавъ князь въ своихъ рукахъ, було такожъ таке саме, неправдиве. Щожъ мавъ святый Методій робити, кого мавъ о помочь просити, якъ не свого покровителя, самого Папу? Слѣдство выказало, що то самъ Віхінґъ правдивй письма бувъ знищивъ а подсунувъ тй ложнй, сфалшованй!

Иванъ VIII. написавъ отже 23. Марта 881 до святого Методія листъ, де запевняє, що его любить, якъ найдорожшого свого сына, посвѣдчає, що тй

письма не суть єго, а сфалшованй, и выражає глубокій свой и щирый жаль, що апостолъ тôлько кривдъ и переслѣдовань зносити мусить. Въ кôнци заохочує єго, щобы выдержавъ и не знеохочувавъ ся до святого дѣла, бо зъ такихъ прикростей и клопотôвъ треба ся радше тѣшити, нѣжь ся ними смутити; якъ бы воля Божа и незглубленый Єго допустъ не зсылавъ на насъ тяжкихъ мукъ, не могли бы мы нѣякихъ великихъ заслугъ около церкви и вѣры Христовои положити. Въ кôнци запевняє Папа святого Методія, що винного Віхінґа покличе до Риму на судъ и укарає. И справдѣ завôзвавъ єго Иванъ VIII. передъ себе, але той не услухавъ, и не явивъ ся зôвсѣмъ передъ Папою, бо числивъ на тоє, що святый Отець, загроженый тогды крайно Арабами (Сараценами) въ самôмъ Римѣ, не буде мати часу тою справою займати ся а зъ часомъ на ню и забуде. Поки-що кинувъ самъ святый Методій на лукавого Віхінґа клятву.

Ще чотыри роки проживъ по тôмъ нашь апостолъ. Послѣдній тй лѣта сплывали для него вже спокôйно и погôдно середъ дальшои працѣ и безперестанныхъ трудôвъ на плодовитôй славяньскôй нивѣ. Самъ Святополкъ опамятавъ ся и бувъ вже вôдъ тогды єго щирымъ приятелемъ и покровителемъ. Въ тôмъ то часѣ появивъ ся передъ нимъ хоробрый чеcкій князь Борживой и принявъ зъ рукъ єго разомъ зъ своєю жѣнкою Людмилею и зъ своими вельможами святе хрещенє, по чѣмъ славяньске письмо и богослуженє почали розширяти ся такожь и въ Чехахъ и въ иншихъ земляхъ просторои моравскои державы. Мило було тогды святому Методієви згадати на давнй лѣта, коли ще оба зъ братомъ славяньску ту ниву управляли, мило було имъ бачити и стадо вѣрныхъ и про-

свѣченыхъ, и ту спору громаду ученикôвъ, що ся до него горнула, якъ дѣти до вôтця, а надъ всьо мило було поглянути на церковь моравску, нимъ и єго покôйнымъ братомъ заложену, якъ ся она вже тогды въ чуднôмъ блеску красувала.

Але прийшовъ часъ, коли єго Богъ мавъ покликати до себе. Въ цвѣтну недѣлю року 885 по Хр. дня 4. Цвѣтня згромадило ся несчислене множество народа до церкви престольнои въ Велиградѣ; самъ святый Методій вôдправлявъ Службу Божу и промовивъ послѣдній разъ до своихъ вѣрныхъ. Въ тôй передсмертнôй проповѣди напоминавъ вôнъ своихъ, щобы крѣпко и постоянно выдержали въ вѣрѣ, щобы ся не того бояли, що тѣло забиває, але радше того, що губить душу и провадить єѣ до вѣчнои погибели, напоминавъ ихъ дальше, щобы були сполученй въ вѣрѣ, щобы своє любили и нѣкому кривды не чинили. Вôдтакъ проповѣвъ годину своєи смерти, котра мала третого дня по тôмъ наступити, поблагословивъ князя, духовеньство и нарôдъ и сказавъ до всѣхъ: „Не вôдступайте мене, дѣти, черезъ три дни!“ Третого дня по тôмъ, т. є. въ великій вôвторокъ, 7. Цвѣтня 885 р. по Хр. а 6393 р. по сотвореню свѣта похиливъ голову, сказавъ слова Спасителя, коли висѣвъ на хрестѣ: „Боже, въ руки Твôй передаю духъ мôй!“ и скôнчивъ въ Велеградѣ въ Моравіи святе своє житє на рукахъ священикôвъ. Несчисленне множество народа вѣрного згромадило ся на сумный обрядъ похоронный, всѣ плакали за добрымъ пастыремъ и учителемъ: мужчины и женщины, вельможѣ и селяне, богатй и бѣднй, вôльнй и невôльники, вдовицѣ и сироты, краяне и чужй, здоровй и слабй, бо всѣ знали, що стратили того, до котрого вôдносили ся слова святого

апостола Павла: „Всѣмъ быхъ вся, да всяко спасу.“ Владыкою бувъ святый Методій лѣтъ несповно 17; ученикôвъ лишивъ по собѣ около 200, зъ тыхъ найзначнѣйшй були Гораздъ, Климъ, Наумъ, Ангеларъ и Савва. Гораздъ, родомъ Моравянинъ, бувъ наулюбленѣйшимъ єго ученикомъ, єго бувъ святый Методій призначивъ на свого наслѣдника. Одною потѣхою тыхъ сирôтъ була, якъ каже одинъ єго житєписець, тая певнôсть, що святый Методій, охороняючи вѣру и дожидаючи вѣнця справедливости закôнчивъ славно своє житє, а що Богъ єго надъ всѣхъ любивъ, то прийшовъ для него часъ спокою и вôдпочинку по тяжкихъ дняхъ горя и переслѣдовань, часъ нагороды по великихъ трудахъ и подвигахъ.

12. Прославленє славяньскихъ апостолôвъ Кирила и Методія.

Въ кôлька лѣтъ по смерти святого Методія прийшовъ часъ упадку княжества моравского, а тымъ самымъ и митрополіи славяньскои. На Святополка напавъ зъ Заходу нѣмецкій король и цѣсарь Арнульфъ и покликавъ собѣ до помочи зô Всходу дикихъ поганьскихъ Угрôвъ (Мадярôвъ), котрй прийшовши около р. 892 зъ надъ Чорного моря до нынѣшньои Угорщины, почали Славянъ, що тамъ мешкали, мечемъ и огнемъ нищити и выкоренювати, щобы могли самй тамъ осѣсти. Такъ стали ся они дуже грôзными сусѣдами Моравіи; покижь єще Святополкъ живъ, боронивъ своихъ границь хоробро, але коли по єго смерти (894) почали єго дѣти межи собою сварити ся, упало и зникло могуче тото колись княжество безъ слѣду. Розсыпали ся гордй замки

въ розвалины, священикôвъ позабивано, церкви побурено и гробова тишина залягла на широкихъ просторахъ, вкрытыхъ руиною. Ученики святого Методія порозбѣгали ся по далекихъ свѣтахъ, бôльша ихъ часть схоронила ся зъ славяньскими святыми книгами ажь до Болгаріи, иншй зайшли до тыхъ Славянъ, що стояли пôдъ скептромъ наслѣдникôвъ грецкого цѣсаря Василя I. (867—886 по Хр.), котрый бувъ такожь походженя славяньского, и ширили славяньске богослуженє въ Истріи и Дальмаціи.

Коли всьо тоє зважимъ, насуває ся мимохôть гадка, що Богъ въ незглубленôй своєй доброт҃ забравъ нарокомъ святого Методія зъ сего свѣта до себе ще передъ тымъ часомъ, щобы вôнъ не бачивъ того сумного упадку и хвилевои заглады своєи церкви, и щобы єму тую тайиу вôдкрыти доперва тамъ, де кожде зерно спочиває въ руцѣ вѣчного Отця, поки не дозрѣє, бо у него тысяча лѣтъ не значить за одну хвилю.

Славяньске богослуженє и славяньскй святй книги приняли иншй Славяне зъ рукъ ученикôвъ святого Методія; и такъ Болгаре ще р. 886, вôдтакъ Сербы, а вôдъ Болгаръ дôстали ся они сто лѣтъ пôзнѣйше зъ накладомъ такожь до нашихъ прародичѣвъ, Русинôвъ, коли р. 988 нашь кіѣвскій князь Володимиръ Великій принявъ вôдъ Грекôвъ христіяньство и коли охрестивъ себе и цѣлу Русь.

Зъ часомъ перевели деякй Славяне, що належали до церкви латиньскои и своє латиньске богослуженє на славяньскій языкъ, якъ на примѣръ Хорваты въ Истріи и Дальмаціи, де до нынѣ ще въ декотрыхъ мѣсцяхъ вôдправляє ся служба Божа пôсля римского обряду, але въ тôмъ самôмъ

языцѣ, въ котрѡмъ и наша Служба Божа пѡсля грецкого обряду вѡдправляє ся. Черезъ якійсь часъ задержавъ ся той церковный языкъ въ римскѡй церквѣ и въ Чехахъ, але лише въ деякихъ мѣсцяхъ, якъ на примѣръ въ ческѡмъ монастырѣ въ Саджавѣ, де въ такій спосѡбъ вѡдбувала ся вѡдправа за игумена Прокопа ще въ 11. вѣцѣ и пѡзнѣйше. Ще до нынѣ заховали деякѝ пѣснѣ церковнѝ, уложенѝ святыми апостолами; такъ на пр. въ Чехахъ спѣвають ще нынѣ пѣснь написану святымъ Кириломъ, що зачинає ся вѡдъ слѡвъ: „Gospodi pomiluj ny.“

За тѝ то великѝ заслуги и почислила цевковь свята обохъ апостолѡвъ, Кирила и Методія межи Святыхъ и яко такихъ почитають ихъ зарѡвно обѣ церкви, захѡдна и всхѡдна. Они то собѣ заслужили на найбѡльшу и святу славу, бо надъ всьо взносить ся слава апостолѡвъ, що зрѣкають ся свѣта и достаткѡвъ а йдуть на муки и переслѣдованя. Они можуть до себе приложити слова святого апостола Павла, що терпѣли: „бѣды въ рѣкахъ, бѣды отъ разбойникъ, бѣды отъ сродникъ, бѣды отъ языкъ, бѣды во градѣхъ бѣды въ пустыни, бѣды въ мори, бѣды во лжебратіи. Въ трудѣ и подвизѣ, въ бдѣніихъ множицею, въ алчвѣ и жаждѣ въ пощеніихъ многаще, въ зимѣ и наготѣ.“ (Кор. II. 11, 26—27).

Але Славяне въ пѡзнѣйшихъ вѣкахъ не поняли були ихъ славы и не величали тыхъ обохъ святыхъ, якъ ся належало, а навѣть по трохи, — жаль сказати — призабули за нихъ. А вѡдъ когожь належить ся имъ бѡльша вдячнѡсть, якъ не вѡдъ Славянъ а передовсѣмъ не вѡдъ насъ, Русинѡвъ? Чижь не маємъ мы ажь двѣ дорогѝ памятки за ними, нашу азбуку

и нашь церковный, старославяньскій языкъ? Добачивъ тото всьо нынѣшній святый Отець, Папа римскій, Левъ XIII. и пôднѣсъ для того память ихъ почавши вôдъ року 1881. до значеня церковного свята, и вызначивъ на тоє день 23. Червня (5. лат. Липня)*). Для того то выбрали ся були того року на той день до Риму численнй дружины Славянъ зô всѣхъ сторôнъ свѣта, Русины пôдъ проводомъ свого митрополита, Поляки, Чехи, Моравяне, Словаки, Словенцѣ, Хорваты а навѣть Болгаре, разомъ надъ 1500 путникôвъ духовныхъ и свѣтскихъ, щобы тамъ бути при великихъ торжествахъ и на гробѣ святого Кирила помолити ся. Въ церквѣ святого Климентія вôдправили того дня славяньскй владыки двѣ празничнй Службы Божй, одну пôсля нашого грецкого а другу пôсля римского обряду, але обѣ въ старославяньскôмъ языцѣ.

Дня 6. Цвѣтня р. 1885., въ тысячлѣтнй роковины смерти св. Методія обходивъ широкій славяньскій свѣтъ дуже торжественно память того Апостола и у себе въ дома и въ давнôмъ Велиградѣ нинѣшнôй Девинѣ въ Моравіи, де спочивають Єго мощи.

---

*) Въ той день не забороняє однакожь церковь свята зôвсѣмъ такъ якъ на кождый иншій будень, робити. Церковь всхôдна святковала до теперь память святого Кирила 14. (латиньского 26.) лютого а святого Методія 11. (лат. 23.) мая кождого року.

98. Ѣеографія Руси, съ мапою . . . . . 45 кр.
101. Порадникъ для крамниць . . . . . 12 „
102. Сагайдачный . . . . . 7 „
111. Цѣсарь Францъ Іосифъ I. . . . . 12 „
112. Нашъ законъ громадскій . . . . . 30 „
114. Порадникъ лѣкарскій, Іос. Селюха . . . . 24 „
115. Повѣстки . . . . . 8 „
117. Силы природы . . . . . 10 „
119. Про касы пожичковй . . . . . 10 „
121. Про городину, О. Степовикъ . . . . . 15 „
122. Середъ ледового моря. В. Чайченка . . . . 15 „
123. Конкуренція шкôльна, Дра Евг. Олесницкого . . 18 „
124. Два славнй мужѣ—И.Ѣутенберъ Д. Ѣарфільдъ. Чайченка . 30 „
125. Илюстрована исторія Руси . . . . . 50 „
130. Про управу ячменю и вôвса . . . . . 12 „
131. Образы страстей Исуса Христа . . . . . 10 „
132. Иванъ Котляревскій. В. Чайченко . . . . . 10 „
133. Лѣкарь Исаакъ . . . . . 10 „
134. Зъ житя хлѣборобôвъ . . . . . 10 „
134—138 Калєндарь на р. 1892 . . . . . 50 „

II. КНИЖКИ, котрй ПРОСВѢТА закупила або даромъ дôстала:

1. Нѣмецко-рускій словарь Ом. Партыцкого . . 1 злр. — кр.
2. Маруся. Квѣтки-Основяненка . . . . 10 „
3. Вечери на хуторі, повісти Гоголя, 2 томы . . 65 „
4. Непропаща сила, дра И. Пулюя . . . 40 „
5. Правотарь рускій народный, Лукичь Василь . 2 злр. 50 „
6. Сербські думи і пісні . . . . . 1 злр. — „
7. Де-що про світ Божий. . . . . 30 „
8. Розмова про небо и землю . . . . . 12 „
9. Исторія рускои литературы, Ом. Огоновского томъ 1—170, томъ II— 3 зр., томъ III. 2 зр.; разомъ. 6 злр. 70 „
10. Мѣзерôвка. Написавъ Б. И. . . . . 10 „
11. Словарь руско-нѣмецкій, Желехôвского . . 12 злр. — „
12. Исторія Н. Костомарова ч. I. . . . . 50 „
13. Наші просвітні починки. Д. Т.. . . . 10 „
14. О Франциску Скоринѣ . . . . . 10 „
15. Творы Навроцкого ч. I. . . . . 1 злр. — „
16. Выстава археол. львôвска, 50, фотог. Тшемеского . 6 злр. — „
17. „Кобзарь“, збôрникъ квартетôвъ . . . . 60 „
18. Пѣяньство, нещастє народа . . . . . 5 „
19. Иванъ Гусъ Шевченка, музика Лисенка (на фортепянъ) . 50 „
20. Драматичнй творы Григ. Бораковского . . 1 злр. 30 „
21. Жѣночій вѣнокъ . . . . . 2 „ — „
22. Поезіи В. Масляка ч. I. . . . . 1 „ — „
23. Марко Вовчокъ II. 25. III. — 15 кр. . . . 40 „
24. Щедрôвки и коляды . . . . . 12 „
25. Литературна часть калєндаря зъ р. 1886 и зъ р. 1887. по 10 „
26. Проскурка Юр. Федьковича . . . . . 10 „
27. Войскова такса . . . . . 15 „
28. Про вывлащенє пôдъ желѣзницѣ . . . . 15 „
29. Про выборы до сойму (друге выданє) . . . 18 „
30. Про выборы до рады державнои . . . . 10 „
31. О пожичкахъ . . . . . 13 „
32. Новый податокъ грунтовый . . . . . 15 „

И 3637

33. О опѣкунахъ та кураторахъ .
34. Кирилъ и Методій, рѣчникъ по
35. Ватра — стрыйскій альманахъ
36. Угорска Русь Лукича
37. Портретъ Тараса Шевченка
38. Карта Галичины, Буковины и У
39. Степъ, херсоньскій альманахъ
40. Альбумъ заслуженыхъ Русиновъ . . . . 10 „
41. Устіяновичь, Ярополкъ драма . . . . 10 „
42. Дальшій вѣдбитки до альбума засл. Русиновъ . . по 1 „
43. Етнографія Славянщины . . . . . 12 „
44. Галышка Ом. Огоновского . . . . . 15 кр.
45. Руский співанникъ, збѣрникъ пѣсень 40 кр., оправный . 50 „
46. Шляхта ходачкова. Гр. Григорієвича . . . 15 „
48. Скажѣмъ собѣ правду въ очи. Обачный . . . 10 „
49. Законъ о загальнѣмъ ополченю . . . . 45 „
50. Minoritätsvotum Dr. Smal Stocki . . . . 50 „
51. Исторія Руси. Стефанъ Качала . . . 1 злр. 50 „
52. Историчнѣ монографіѣ М. Костомарова . . 2 „ 15 „
53. Княжій періодъ Руси-Украины. Г. Иловайскій ч. I. 1 „ 56 „
54. „ „ „ „ ч. II. 1 „ 85 „
55. Монографіѣ до Галицкои Руси . . . 1 „ 55 „
56. Исторія княз. литовского В. Антоновичь . 1 „ 65 „
57. Богданъ Хмельницкій. М. Костомаровъ 3 томы 5 „ — „
58. Prima vera, збѣрникъ поезій Ю. Шнайдеръ . . 10 „
59. Оповѣданя Дан. Мордовця . . . . 10 „
60. Въ Карпатахъ Ивана Нечуя . . . . 10 „
61. Галицкій образки Ив. Франка . . . . 10 „
62. Лихій день Григ. Григорієвича, комедія . . . 10 „
63. Творы Степана Руданьского . . . . 10 „
64. Люборадскій повѣсть А. Свидницкого . . . 30 „
65. Учебникъ спѣву. Ив. Кипріянъ . . . . 50 „
66. Сѣздвяна нѣчь, лібретто . . . . . 30 „
67. Писанка . . . . . 5 „
68. Днѣпрова чайка . . . . . 5 „
69. Фавстъ Ив. Гете . . . . . 1 зр. 50 „
70. Раєвскій и панславизмъ . . . . . 80 „

III. ФОРМУЛЯРѢ.

1. Дневникъ касовый одна лібра . . . . . 40 кр
2. Книга довжниковъ, одна лібра . . . . . 40 „
3. Книжочка для пожичаючого, 100 екс. . . . . 65 „
4. Записъ або Скриптъ, 100 екс. . . . . 1 зр. — „
5. Позовъ въ справахъ дрѣбныхъ, одна лібра . . . 25 „
6. Статутъ читальнѣ вразъ зъ поданѣмъ до Намѣстництва (5 примѣрниковъ статута и 1 прим. поданя) . . . 20 „
7. Формулярѣ для касъ позычковыхъ на ладъ „Заком. Правды“ а) Книга касова, б) книга довжниковъ, в) контрактъ купна одна лібра, г) книга маѣтку желѣзного, одна лібра по . 40 „ д) Книга маѣтку пѣдручного, е) протоколъ одна лібра . 45 „
8. Повномочіе одна лібра . . . . . 40 „
9. Контрактъ купна взѣръ а) б) в) лібра по . . . 40 „
10. Поданя о екс- и интабуляцію права власности, взѣръ а) б) в) г) лiб. по . . . . . 40 „
11. Написы до подань о интабуляцію лібра . . . 20 „

12. Статутъ касы пожиковои вразъ зъ поданѣмъ до Намѣстництва 5 прим. стат. а 1 под.) 20 кр.

И-3637